

DOĞU AKDENİZ'DE YUNANİSTAN-MISIR DENİZ SINIRI ANTLAŞMASI VE TÜRKİYE

YÜCEL ACER

SETA | PERSPEKTİF

AĞUSTOS 2020 · SAYI 293

- 6 Ağustos'ta duyurulan Yunanistan-Mısır deniz sınırı antlaşmasının kapsamı nedir?
 - Yunanistan ve Mısır Doğu Akdeniz'de nasıl bir politika izliyor?
 - Türkiye duyurulan anlaşmaya ne tepki gösterdi?

GİRİŞ: YUNANİSTAN-MISIR DENİZ SINIRI ANTLAŞMASININ ESASLARI VE İÇERİĞİ

Devletin ülkesinin bir parçası sayılan ve en fazla 12 deniz miline kadar (yaklaşık 22 kilometre) ilan edilebilen karasuları dışında kıta sahanlığı ve “münhasır ekonomik bölge” (MEB) alanları gibi nispeten çok daha geniş (200 deniz miline kadar uzanabilen) ve doğal kaynaklar üzerinde kıyı devletine münhasır egemen yetkiler veren deniz alanları da bulunmaktadır. Kıta sahanlığı ve MEB kıyı devletine doğal kaynaklar üzerinde münhasır yani sadece kıyı devletine ait egemen yetkiler verir.

Doğu Akdeniz'de deniz alanlarına ilişkin yaşanan sorunlar 2000'lerin başlarında kendini göstermeye başlamıştır. Sorunlar esas olarak kıta sahanlığı ve MEB alanlarının ilgili kıyıdaş devletler arasında sınırlandırılması yani bir nevi paylaşılması üzerinde yaşanmaktadır. Bu ülkeler ve aktörler Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Mısır, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye, Libya, Yunanistan (bazı adaları nedeniyle) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'dir (GKRY). Hukuken iki

ya da daha fazla devlet arasındaki bir deniz alanı uluslararası hukukun her bir devlete tanıdığı azami alanı verebilecek kadar geniş değilse söz konusu devletlerin sınırlarının bir uluslararası antlaşma ile belirlenmesi gerekmektedir. Doğu Akdeniz'in bu anlamda dar bir deniz alanı olması (en uzun noktasında dahi iki karşı kıyı arasındaki mesafe yaklaşık 300 deniz milidir) kıyıdaş devletlerin kıta sahanlığı sınırlarını ve ilan edenler için de MEB sınırlarını belirlemelerini gerektirmektedir.

Doğu Akdeniz'de deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair bugüne kadar bazı antlaşmalar yapılmıştır. Bunlar 17 Şubat 2003'te GKRY-Mısır MEB Sınırlandırma Antlaşması, 17 Ocak 2007'de Lübnan-GKRY MEB Sınırlandırma Antlaşması (Bu antlaşma Lübnan Parlamentosunca onaylanmadığı için yürürlüğe girememiştir), 17 Aralık 2010'da İsrail-GKRY MEB Sınırlandırma Antlaşması, 21 Eylül 2011'de Türkiye-KKTC Kıta Sahanlığı Sınırlandırma antlaşması ve 27 Kasım 2019'da Türkiye ve Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında imzalanan ve iki taraf arasında deniz yetki alanı sınırını oluşturan mutabakattır.

YÜCEL ACER

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Uluslararası İlişkiler lisans derecesi, Sheffield Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk master derecesi, Bristol Üniversitesi'nden (İngiltere) Uluslararası Hukuk doktora derecesi almıştır. Halen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı'nda Milletlerarası Hukuk profesörüdür. Uzmanlık alanları uluslararası deniz hukuku, uluslararası silahlı çatışmalar hukuku ve uluslararası insan hakları hukukudur. Birçok bilimsel makalenin yanında İngiltere'de basılmış *The Aegean Maritime Disputes and International Law* (Ege Deniz Sorunları ve Uluslararası Hukuk), *Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu, Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin Ulusal Stratejisi ve Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı* isimli kitapların da yazarıdır. ABD'de Hawaii Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktora sonrası çalışmalar yapmış, Kara Harp Okulu, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi ve Atılım Üniversitesi'nde de dersler vermiştir.

Bütün bunların üzerine Mısır ve Yunanistan 6 Ağustos 2020 Perşembe iki ülke arasında Doğu Akdeniz’de MEB sınırlandırma antlaşması imzaladıklarını bir basın toplantısı ile duyurdular. Antlaşmanın imzalandığının ilanı Mısır Dışişleri Bakanı Semih Şükrü ve Yunan mevkidaşı Nikos Dendias’ın Kahire’de düzenledikleri ortak basın toplantısında yapıldı. Bu antlaşma ile çizilen sınırın tam konumu ve antlaşmanın içeriği henüz ilan edilmiş değil. Ancak daha önceki açıklamalardan özellikle de Yunanistan’ın yaptığı resmi beyanatlardan açıkça görülmekteydi ki Yunanistan, Mısır ile bir MEB sınırlandırma antlaşması imzalama aşamasına gelmişti ve antlaşma Mısır ülkesi ile Mısır’ın karşısında bulunan Yunan adaları arasında bir MEB sınırı çizerek iki tarafın karşılıklı deniz yetki alanı sınırını belirleyecekti.

Yunanistan’ın bu antlaşmasının imzalanması için özellikle son aylarda yoğun bir çaba gösterdiği bilinmekteydi. Bu yoğun çabanın temel gerekçesi Türkiye ile Libya arasında imzalanan antlaşmaydı. Bu antlaşmayı “hukuken temelsiz” ve “kendi haklarına tecavüz eden bir antlaşma” olarak gören Yunanistan, Türkiye-Libya antlaşması ile sınır çizilen yani paylaşılmış olan aynı alanda bu antlaşmayı bir nevi boşa çıkarmak için Mısır ile bir antlaşma yapma çabası içerisine girmişti.

Bu antlaşma ile Yunanistan aslında kendi açısından amaçladığını bir nevi gerçekleştirmiş oldu. İmzadan sonra yapılan basın toplantısında Yunan Dışişleri Bakanı Dendias “Türkiye ile Trablus arasında imzalanan hukuka aykırı, hükümsüz ve hukuki temelsiz mutabakat muhtırasının mutlak zıttı bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmanın imzalanmasının ardından, var olmayan Türk-Libya mutabakatı, en başından beri ait olduğu yerde, yani çöp tenekesinde sona erdi” demiştir.¹ Öte yandan Yunan diplomatlar Mısır-Yunanistan antlaşmasının Türkiye ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasındaki antlaşmayı etkili bir şekilde geçersiz kıldığını ileri sürerek aslında bu antlaşmasının

gerçek amacının Türkiye-Libya antlaşmasını etkisizleştirmek olduğunu göstermiş olmaktadır.

Mısır Dışişleri Bakanı Semih Şükrü ise “Bu anlaşma her iki ülkenin de münhasır ekonomik bölgede bulunan kaynakların kullanımını, özellikle de gelecek vadeden petrol ve gaz rezervlerini en üst düzeye çıkarma konusunda ilerlemesine izin veriyor” diyerek Kahire yönetimi açısından antlaşmanın ardındaki gerekçelerden birisinin aynı bölgede yani Türkiye ile Libya’nın kendi aralarında sınır oluşturarak paylaştıkları bölgede fiilen doğal kaynak arama ve işletme amacı olduğunu ifade etmeye çalışmaktadır. Ancak Kahire ile Ankara’nın özellikle Libya bağlamındaki ilişkileri düşünülünce Mısır’ın da Türkiye karşıtı bir niyetle hareket ettiği ifade edilebilir.

YUNANİSTAN’IN DOĞU AKDENİZ İLGİSİNİN DAYANDIĞI UNSURLAR

Yunanistan’ın adaları dışında ana kara coğrafyası büyük oranda Ege Denizi’ne kısmen de güneyde Akdeniz’e ve batıda ise İyon Denizi’ne bakmaktadır. Yunanistan aynı zamanda çok sayıda adaları olan bir ülkedir. Sadece Ege Denizi’nde irili ufaklı 3 binden fazla ada ve adacığı bulunmaktadır. Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’de Meis Adası ayrıca bazı cepheleri Akdeniz’e ve Doğu Akdeniz’e bakan Girit, Rodos, Kerpe (Karapthos) ve Çoban (Kasos) gibi bazı adaları bulunmaktadır. Dolayısıyla Yunanistan söz konusu adalar bağlamında özellikle Doğu Akdeniz’de deniz alanlarının sınırlandırılmasında taraf olan ülkelerden birisi konumunda olduğunu ifade etmektedir.

Yunanistan bu adalar ile Türkiye arasındaki deniz yetki alanı sınırlarının eşit uzaklık sınırı olması gerektiğini savunarak adalara Türkiye aleyhinde çok geniş deniz alanları talep etmektedir. Türk Dışişleri Bakanlığının yaptığı resmi bir açıklamada ifade ettiği gibi birkaç kilometre çapındaki Meis Adası’na 40 bin kilometrekare deniz alanı talep edilmektedir. Ayrıca Yunanistan, GKRY’yi Kıbrıs Adası’nın tamamını temsil eden “Kıbrıs Cumhuriyeti” olarak niteleyerek GKRY’nin yaptığı deniz sınırı antlaşmalarını ve Türkiye’ye karşı tutumunu destekleyerek Doğu Akdeniz sorunlarına müdahil olmaktadır.

1. “Egypt and Greece Sign Agreement on Exclusive Economic Zone”, Reuters, 6 Ağustos 2020.

MISIR'IN DOĞRU AKDENİZ SİYASETİ

Aslında Doğu Akdeniz'de bütün sorunlu süreçleri başlatan ülkenin esasen Mısır olduğu söylenebilir. Yukarıda belirtildiği gibi 2003'te Kıbrıs Adası'nın tamamının temsilcisi imiş gibi GKRY ile MEB sınırlandırma antlaşması imzalayan ilk ülke Mısır olmuş ve Türkiye'nin muhtemel haklarını hiçe sayarak Türkiye kıyılarına nispeten oldukça dar kıyıları olan Kıbrıs Adası'na tam etki verilmesini kabul etmiştir. Böylelikle Doğu Akdeniz'de sorunların ve sorunlu süreçlerin başlamasına bir nevi neden olmuştur. Şimdi de Türkiye'nin şiddetli itirazlarına rağmen yine Türkiye'nin muhtemel haklarını hiçe sayarak bu defa Yunanistan ile bir sınırlandırma antlaşması yapmış ve sorunların bir aşama daha ağırlaşmasına neden olmuştur.

Ayrıca Mısır, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de gerçekleştirdiği sınır antlaşmalarına ve faaliyetlerine neredeyse Yunanistan'ın ifade ettiği gerekçeleri aynen tekrar ederek itiraz etmektedir.² Son zamanlarda Mısır, Türkiye'nin Libya ile yaptığı sınır antlaşmasına dayanarak Girit ve Rodos adalarının güneyinde Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına (TPAO) 30 Mayıs 2020'de verdiği doğal kaynak arama ve işletme ruhsat alanlarına, bir kısmının Mısır'ın münhasır haklar talep ettiği alanlara "potansiyel olarak" tecavüz ettiğini ifade ederek itirazlarını dile getirmiştir. Bütün bunların gerisinde Mısır'ın mevcut yönetiminin Türkiye ile başta Libya konusunda olmak üzere yaşadığı siyasi görüş ayrılıklarının bulunduğu, Türkiye'ye karşı Mısır'ın bir nevi "siyasi manevraları" olarak değerlendirilmesi gerektiği de ifade edilebilir.

Öte yandan doğal gaz arzındaki hızlı büyüme ile Mısır'ın bölgesel bir enerji merkezi olmayı umduğu da ifade edilmektedir.³ Mısır, Doğu Akdeniz'i çevreleyen bazı ülkelerle birlikte bölgenin doğal gaz piyasasını geliştirmeyi amaçlayan sözde "Doğu Akdeniz Gaz Forumu" nun kurulmasına da öncülük etmiştir. Bu forum içerisinde Yunanistan, GKRY, İsrail, İtalya ve Ürdün bulunurken Türkiye yer almamaktadır.

2. Note Verbale, dated 23 December 2019 from the Permanent Mission of Egypt to the United Nations addressed to the Secretary-General. A/74/628.

3. "Egypt and Greece Sign Agreement on Exclusive Economic Zone".

ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA ANTLAŞMANIN TÜRKİYE'YE YANSIMALARI

6 Ağustos 2020'de Mısır ile Yunanistan'ın imzaladığı MEB sınırlandırma antlaşmasının hemen akabinde Türkiye'nin hukuki itirazları ifade edilmiştir.⁴ Açıklamada "Yunanistan ile Mısır arasında deniz sınırı bulunmamaktadır. Bugün imzalandığı açıklanan sözde deniz yetki alanları sınırlandırma antlaşması Türkiye için yok hükmündedir. Bu anlayışımız sahada ve masada ortaya konacaktır" denmiştir. Ayrıca söz konusu antlaşma ile sınır oluşturulan "alan Birleşmiş Milletler'e de bildirilen Türk kıta sahanlığı içinde yer almaktadır" ifadesine yer verilmiştir. Bu antlaşma ile Libya'nın da haklarının gasp edilmeye çalışıldığı ifade edilmiştir.

Türkiye'nin de belirttiği gibi Yunanistan ve Mısır arasındaki sınır antlaşmasının içeriği açıklanmasa da iki taraf arasında paylaşılan kıta sahanlığı ve MEB alanları Türkiye ile Libya arasında 27 Kasım 2019'da imzalanan antlaşma ile sınırlandırılan alanla örtüşmektedir. Türkiye Dışişleri Bakanlığının açıklamasından da anlaşılmaktadır ki Yunanistan ile Mısır arasında çizilen sınır Girit, Rodos ve Meis gibi Yunan adalarına tam etki ya da büyük oranda etki vermektedir. Zira Türkiye Dışişleri Bakanlığının açıklamasında Mısır'ın tıpkı GKRY ile yaptığı antlaşmada Kıbrıs Adası'na verdiği etkiye benzer etki vererek yine kendi adına deniz alanları kaybına uğradığı ifade edilmektedir.

Uluslararası hukukun ilgili kuralları bağlamında değerlendirildiğinde Mısır ile Yunanistan arasında yapılan bu antlaşma Ankara'nın alacağı bazı hukuki ve fiili tedbirlerle Türkiye'nin herhangi bir hak kaybına uğramasına neden olacak değildir. Şüphesiz ki uluslararası hukukun ilgili kuralları gereği sınırlandırma işlemi tek taraflı bir bildiri ya da iç hukuk işlemi ile değil iki taraf arasında yapılacak bir uluslararası antlaşma ile çizilebilmektedir. Ancak iki taraf arasında yapılmış bu antlaşmanın diğer ülkelere onların rızası hilafına herhangi bir hak ya da sorumluluk getirmesi yani Türkiye'ye bu ant-

4. Bkz. "No: 165, 6 Ağustos 2020, Yunanistan ile Mısır Arasında Sözde Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Antlaşması İmzalanması Hk.", T.C. Dışişleri Bakanlığı, 6 Ağustos 2020, http://www.mfa.gov.tr/no_165_yunanistan-ile-misir-arasinda-sozde-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-imzalanmasi-hk.tr.mfa, (Erişim tarihi: 7 Ağustos 2020).

laşmayı ya da çizdiği sınırı tanıma yükümlülüğü getirmesi hukuken mümkün değildir. Türkiye'nin üçüncü bir taraf olarak bu antlaşmayı tanımama ve sonuçlarını kabul etmeme hakkı mevcuttur.

Öte yandan Doğu Akdeniz gibi yarı kapalı bir deniz alanında daha baştan ilgili ülkelerin iş birliği yapması öngörülmüşken bunu bozan ülke Mısır olmuş ve özellikle Türkiye ile iş birliğine gitmeyip Türkiye'nin muhtemel haklarını dikkate almadan GKRY ile sınırlandırma antlaşması yapmıştır. Yunanistan ile Mısır'ın taraf olduğu 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 123. maddesi "Kapalı veya yarı kapalı bir denizi çevreleyen devletler, haklarını kullanırken ve bu sözleşme kapsamındaki görevlerini yerine getirirken birbirleriyle iş birliği yapmalıdır" ilkesini öngörmektedir.

2003'te Mısır ile GKRY arasında yapılan antlaşmadan sonra Türkiye haklarını korumak için gereken hukuki ve hukuka dayanan fiili adımları atmaya başlamak durumunda kalmış hatta Libya ile yapılan sınırlandırma antlaşması da bu süreç çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu örnekte de Mısır ile Yunanistan yine herhangi bir iş birliği yapmadan, muhtemel hakları dikkate almadan, yarı kapalı bir deniz alanında sınırlandırma antlaşması yapmış durumdadır. Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias bir nevi kamuoyu çalışması yapmak amacıyla "Yunanistan'ın Türkiye ile deniz bölgelerinin belirlenmesi konulu keşif müzakerelerine bu ay içinde başlamaya hazır olduğunu" ifade ettiğini söylemiştir.⁵ Buna rağmen kapsamlı bir müzakere gerçekleştirilmeden bir antlaşma imzalanması hukuken çelişkili bir tutum olmuştur. Yunanistan-Mısır antlaşmasının içeriği Türkiye'den saklı bir şekilde belirlenmiş gözükmektedir. Sonuç olarak bu gerekçeyle de Türkiye'nin bu antlaşmayı hukuken reddetme hakkı mevcuttur.

SONUÇ: TÜRKİYE'NİN BU ANTLAŞMA SONRASINDA YAPMASI GEREKENLER

Antlaşmanın yapıldığı ve ilan edildiği gün Türkiye Dışişleri Bakanlığının yaptığı resmi açıklamada "Türkiye'nin söz konusu alanda herhangi bir faaliyete izin vermeyeceği ve Doğu Akdeniz'de ülkemizin ve Kıbrıs

Türklerinin meşru hak ve çıkarlarını kararlılıkla savunmaya devam edeceği kuşkusuzdur" ifadelerine yer verilmiştir. Bu yaklaşım uluslararası hukuk bağlamında takip edilecek doğru bir tutum olarak görülebilir. Hukuken esas olan Türkiye'nin hem resmi açıklamaları hem de eylemleriyle söz konusu antlaşmayı tanımadığını, hukuki bulmadığını göstermesidir. Böylelikle bu antlaşmanın sonuçlarının hukuken Türkiye'yi etkilemesine engel olunabilecektir.

Nitekim Mısır-GKRY antlaşmasına Türkiye kendi kıta sahanlığı ve ilan edildiğinde MEB alanlarına tecavüz ettiği ve GKRY'nin adanın tek yasal temsilcisiymiş gibi hareket ederek yani Kıbrıslı Türkleri yok sayarak bir uluslararası antlaşma yaptığı gerekçeleri ile resmi olarak itiraz etmiştir. Ayrıca Türkiye ve KKTC İsrail-GKRY antlaşmasına da GKRY'nin adanın yasal temsilcisi olmadığı ve KKTC'nin MEB ve kıta sahanlığı alanlarına tecavüz edildiği gerekçeleri ile resmen itiraz etmiştir.

Türkiye, deniz alanlarının sınırlandırılmasına dair deniz hukuku kurallarının açık ve net bir biçimde öngördüğü gibi sınırlandırmanın "hakça bir çözüm üretecek şekilde" yapılması gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye –ilgili hüküm ve uygulamalarla açıkça oluşturulduğu gibi– sınırlandırmanın esas olarak coğrafi unsurların ve bu çerçevede kıyı uzunlukları arasındaki oranın dikkate alınarak yapılması gerektiğini savunmaktadır.

Bugüne kadar Türkiye 9 Ağustos 2007'de Kıbrıs Adası'nın batısında petrol-doğal gaz arama ruhsat alanları ilan edilmiştir. 21 Eylül 2011'de KKTC ile kıta sahanlığı sınırlandırma antlaşması imzalamış, müteakiben KKTC Bakanlar Kurulu tarafından 22 Eylül 2011'de TPAO'ya Kıbrıs Adası'nın etrafında hidrokarbon işletme ruhsatları verilmiştir. 27 Nisan 2012'de Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu kararıyla Türk kıta sahanlığında TPAO'ya 9 Ağustos 2007'de verilen ruhsat sahalarına yenileri eklenmiştir. 30 Mayıs 2020'de ise Libya ile yapılan antlaşma sonrasında Rodos ve Girit adalarının güneyinde kalan kesimlerde 24 ayrı blokta TPAO'ya ruhsatlar verilmiştir. Bundan sonraki süreçte ise verilmiş olan bu ruhsatlara

5. "Egypt and Greece Sign Agreement on Exclusive Economic Zone".

dayanarak TPAO'nun faaliyetlerini devam ettirmesi hukukun büyük önem taşımaktadır.

Öte yandan Türkiye –bugüne kadar yaptığı gibi– kendi kıta sahanlığı olarak değerlendirdiği alanlarda (ki MEB alanları ile örtüşmekte) diğer devletlerin doğal kaynak arama ve/veya işletme faaliyetlerine

engel olması da hukukun önem arz etmektedir. Kıta sahanlığı ilanı gerekmeyen dolayısıyla zaten var olan bir alandır. Türkiye'nin kendi kıta sahanlığı olarak gördüğü alanlarda doğal kaynakları üzerindeki ege-men yetkilerini koruma yönünde engelleyici tavırları hukukun faydalı ve gerekli olacaktır.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)